

ИМАНУЕЛ КАНТ

КЪМ ВЕЧНИЯ МИР

За да не се смесва републиканското устройство (както обикновено става) с демократическото, трябва да се забележи следното. Формите на една държава (*civitas*) могат да се подразделят или според разликата на лицата, които държат в ръцете си държавната власт, или според начина на управлението на народа от неговия държавен ръководител, който и да е той; първата се нарича собствено форма на властта (*Forma imperii*) и от нея са възможни само три форми, а именно или когато само едно лице притежава държавната власт, или няколко лица, свързани помежду си, или всички заедно, които съставляват гражданското общество (автокрация, аристокрация и демокрация, власт на суверена, на аристокрацията и на народа). Втората е формата на управлението (*Forma regiminis*) и се отнася до основания върху конституцията начин (върху акта на общата воля, чрез който множеството от хора става народ), по който държавата упражнява пълнотата на своята власт, и в това отношение тя е или републиканска, или деспотична. Републиканизмът е държавният принцип на отделяне на изпълнителната власт (на управлението) от законодателната; деспотизмът е държавният принцип на самовластното приложение от страна на държавата на законите, издадени от нея самата, следователно той е публичната воля, доколкото регентът се разпорежда с нея като със своя частна воля. Между трите форми на държавата тази на демокрацията е в собствения смисъл на думата по необходимост деспотизъм, защото основава една изпълнителна власт, при която всички решават за едного и евентуално и против едного (който значи не е съгласен), следователно решават всички, които все пак не са всички, което е противоречие на общата воля със самата себе си и със свободата.

Всяка форма на управление, която не е представителна, е собствено безсмислица, защото законодателят не може да бъде в едно и също лице същевременно изпълнител на своята воля (също така, както общото в голямата премиса на един силогизъм не може да бъде същевременно субсумцията на частното под онова на общото в малката премиса); и въпреки че двете други държавни устройства са дотолкова винаги с недостатъци, доколкото дават място на един такъв начин на управление, все пак при тях поне е възможно да приемат един съобразен с духа на една представителна система начин на управление, както например Фридрих II поне казваше, че бил само върховният слуга на държавата*, докато, напротив, демократичното устройство прави това невъзможно, защото там всичко иска да бъде господар. Затова може да се каже: колкото по-малък е личният състав на държавната власт (числото на управниците), колкото по-голямо, напротив, е нейното представителство, толкова повече държавното устройство отговаря на възможността на републиканизма и то може да се надява с постепенни реформи накрай да се издигне до него. На това основание при аристокрацията е вече по-трудно, отколкото при монархията, но при демокрацията — невъзможно да се стигне другояче освен насилствено чрез революция до това единствено свършено -правно устройство. Но за народа е несравнимо много по-важен начинът на управлението,** отколкото формата на държавата (при все че също и при нея е много важно нейното по-голямо или по-малко съответствие с тази цел). Но към начина на управлението, ако

трябва да съответствува на понятието за правото, принадлежи представителната система, в която единствено е възможен един републикански начин на управление, без която той (при каквото и да е устройство) е деспотичен и насилствен. Никоя от старите т. нар. републики не е познавала тази система и те трябваше поради това да се превърнат по необходимост в деспотизъм, който под върховната власт на един единствен все пак е най-поносимият измежду всички.

---

* Високите епитети, които често се дават на владетеля (богопомазан, изпълнител на божествената воля на земята и заместник на бога), често са били порицавани като груби, замайващи ласкателства; но, струва ми се, без основание. Те не само че не би трябвало да направят владетеля високомерен, но по-скоро трябва да събудят в душата му смирение, ако е умен (което все пак трябва да се предпостави) и ако разсъди, че е поел една служба, която е твърде голяма за един човек, а именно да се грижи за най-светото, което бог има на земята, за правото на хората, и че трябва постоянно да се страхува да не накърни по някакъв начин това най-скъпо нещо на бога.

** Мале дьо Пан се хвали на своя звучащ гениално, но кух и безсъдържателен език, че след дългогодишен опит най-после се убедил в истинността на известния афоризъм на П о п е: „Остави глупците да спорят върху най-доброто управление; най-доброто е най-добре ръководеното.“ Ако това трябва да означава, че най-добре ръководеното управление е най-добре ръководеното, то според израза на Свифт той е разчупил орех, който го е възнаградил с червей; но ако това трябва да означава, че то е също и най-добрият начин на управление, т. е. най-добро държавно устройство, то това е из основи погрешно; защото примери на добри управления не доказват нищо за начина на управлението. Кой е управлявал по-добре от Тит и Марк Аврелий, и все пак първият остави за приемник един Д ом и циан, а другият един Комод, което при едно добро държавно устройство нямаше да може да стане, тъй като тяхната негодност за този пост беше известна достатъчно рано и силата на владетеля беше също достатъчна, за да ги изключи от него.